

EU- och Internationella sektionen
Gustaf Lundgren

”Självstyre, välfärd, medborgarnära” - ställningstaganden från SKR för ett EU som lever upp till våra utmaningar

Inledning

Ungefär hälften av kommunernas eller regionernas arbete påverkas direkt eller indirekt av beslut som fattas på EU-nivå. EU-samarbetet skapar viktiga förutsättningar för välfärden, demokratin och freden, men politikutvecklingen skulle kunna bli ännu bättre om EU i högre utsträckning tog hänsyn till den lokala och regionala kontexten - inte minst för svenska kommuner och regioner med sitt långtgående självstyre.

SKR har uppdraget att vara en samlande röst för svenska kommuner och regioner gentemot nationell nivå och gentemot EU-institutionerna. Under de senaste 30 åren har SKR därför aktivt deltagit i det europeiska samarbetet - på egen hand, genom våra paraplyorganisationer, med våra systerförbund och genom den svenska delegationen till Europeiska regionkommittén.

Det här dokumentet samlar ståndpunkter och erfarenheter inom nio viktiga områden där vi anser att EU behöver veta om och beakta den lokala och regionala nivån.

Sammanfattning

Syftet med detta dokument är att presentera SKR:s synpunkter och ställningstaganden i ett antal EU-frågor som är relevanta för våra medlemmar. Det ska användas i samband med Europaparlamentsvalet 2024 och som en utgångspunkt för vårt påverkansarbete gentemot EU-institutionerna under den kommande mandatperioden för Europaparlamentet och EU-kommissionen (2025-2030). Ställningstagandet utgår från SKR:s inriktning 2024–2027¹.

Här presenteras SKR:s ställningstaganden inom nio områden som är viktiga för kommuner och regioner:

1. Välfärdsutveckling i en digital värld
2. En ambitiös miljö-, klimat- och energipolitik som tar hänsyn till svenska kommuner och regioners förutsättningar
3. En hälso- och sjukvårdspolitik som respekterar nationella kompetenser och en läkemedelslagstiftning med helhetssyn
4. En livskraftig europeisk arbetsmarknad med en stark roll för social dialog
5. En stark sammanhållningspolitik och en stark forsknings- och innovationspolitik

¹ [SKR:s inriktning 2024-2027 - SKR](#)

6. En väl utbyggd transportinfrastruktur som ger kommuner och regioner ökad tillgänglighet och goda förutsättningar för att verka för lägre utsläpp
7. Demokrati, delaktighet, tolerans, jämställdhet och respekt för det lokala självstyret
8. Den inre marknaden ur ett lokalt och regionalt perspektiv
9. EU i Sverige – när EU-beslut implementeras i svensk lagstiftning

Välfärdsutveckling i en digital värld

Digitaliseringen av våra samhällen är centralt för att vi ska kunna upprätthålla och utveckla välfärden i framtiden. Det är inte enbart en fråga om effektivisering och resurser, men även om tilliten till offentlig sektor. Tekniken måste skapa lösningar som lever upp till medborgares förväntningar på tillgången till offentlig sektor genom snabba, enkla, säkra och flexibla lösningar. Genom digitaliseringen kan vi skapa möjligheter att effektivisera verksamheter, automatisera och på bred front införa nya arbetssätt och tjänster, något som i sin tur frigör tid för utveckling av välfärden i kommuner och regioner. Då behövs rätt verktyg på EU-nivå.

SKR vill:

- Att EU arbetar mer med säkerhetsfrågorna inom digitalisering, då dessa är helt centrala för den digitala transformeringen, samt att bygga skydd mot it-attacker, säkra personuppgifter, tillhandahålla verktyg för att förhindra välfärdsbrottslighet och bevara förtroendet hos medborgarna för digitala välfärdstjänster.
- Att EU bidrar till innovation och utveckling av nya välfärdslösningar för kommuner och regioner. Tillgång till och effektivt utbyte av data är en grundförutsättning för framgångsrik digitalisering och utveckling av välfärdstjänster.
- Att de juridiska förutsättningarna är tydliga. Utan tydliga regelverk kan kommuner och regioner inte använda digitaliseringens möjligheter till dess fulla potential.
- Att regelverk på EU-nivå är teknikneutrala. Givet den snabba teknikutvecklingen och att det är hur tekniken används och effekterna av detta, snarare än tekniken i sig som är problemet.

En ambitiös miljö-, klimat- och energipolitik som tar hänsyn till svenska kommuner och regioners förutsättningar

EU har tagit ett tydligt ledarskap för samhällets gröna omställning. Genom den europeiska gröna given, som är EU:s tillväxtstrategi, har EU haft fokus på att genom lagstiftning verka för ett klimatneutralt och resurseffektivt EU 2050.

Regelverken och EU-initiativen på miljö-, klimat- och energiområdena är många och har stor påverkan på kommunal och regional nivå. Samtidigt ligger kommuner och regioner i Sverige på många sätt i framkant när det gäller omställningsfrågor.

Tyvärr kan detta i vissa fall få till följd att även bra, fungerande tekniker i Sverige kan tvingas omvandlas för att anpassas till lagstiftning som är skapad för ett genomsnitt av EU:s medlemsstater. Här är det viktigt att Sverige blir bättre på att tidigt i lagstiftningsprocessen beskriva den svenska situationen idag. Det är också viktigt att den nationella lagstiftningen är medveten om detta och inte ställer orimliga krav på kommuner och regioner vid implementeringen, utan tillåter följsamhet till processer som redan pågår.

SKR vill:

- Att lagstiftning och andra relaterade initiativ på miljö-, klimat- och energiområdet ska ge goda och stödjande förutsättningar för kommuner och regioner. SKR motsätter sig detaljkrav som försvårar för användning och utveckling av bioenergi, biodrivmedel, fjärrvärme, kraftvärme, energiutvinning ur avfall, energieffektivisering med mera.
- Att kunskapen i EU:s institutioner om Sveriges geografiska och klimatologiska förhållanden, samt de förutsättningar som det lokala självstyret innebär, ökar. Det behövs tidig samverkan med lokala och regionala myndigheter, inte minst i länder med starkt lokalt självstyre, i framtagandet av lagstiftning som påverkar lokal och regional nivå.
- Att kunskapen ökar om den redan genomförda omställningen som har skett i svenska kommuner och regioner, inte minst inom kollektivtrafiken, uppvärmningssektorn och för energieffektivisering. Genom detta höjs förståelsen så att de framsteg som Sverige gjort inte motverkas genom EU-lagstiftning som är tekniskspecifik och inte tillräckligt flexibel.
- Att förståelsen ökar inom EU vad gäller frågan om markanvändning. Detta är en lokal kompetens som inte bör toppstyras eller detaljregleras.
- Att det sker tidig samverkan mellan Regeringskansliet och den regionala/kommunala nivån inför implementering i svensk lagstiftning av den gröna givens regelverk. Detta i syfte att få en så smidig och verksam lagstiftning som möjligt och för att undvika överimplementeringar, samt för att kunna bygga upp stödjande och långsiktiga förutsättningar från statliga myndigheter.
- Att det finns samordnade rapporteringskrav mellan lagstiftningar som ställer liknande krav på inrapportering där så är möjligt. Det måste också finnas ett långsiktigt och tydligt stöd från statlig nivå till lokal och regional nivå i omställningen.

En hälso- och sjukvårdspolitik som respekterar nationella kompetenser och en läkemedelslagstiftning med helhetssyn

Det är positivt med europeiskt samarbete inom hälsoområdet. EU kan till exempel spela en viktig roll i kampen mot pandemier, antibiotikaresistens och andra hälsohot. Men SKR och våra medlemmar vill att hälso- och sjukvården ska fortsätta vara nationell kompetens och att den EU-gemensamma läkemedelspolitiken ska ha ett starkt patient- och vårdfokus.

SKR vill:

- Att den europeisk hälso- och sjukvårdspolitikens präglas av helhetssyn och respekterar nationella kompetenser. EU:s insatser ska komplettera nationella åtgärder och uppmuntra samarbete mellan medlemsstaterna. Medlemsstaterna ska dock ha huvudansvar för sitt folkhälsoarbete och katastrofhantering samt hur de organiserar, finansierar och utformar sin hälso- och sjukvård och socialtjänst.
- Att den EU-gemensamma läkemedelspolitiken präglas av ett starkt patient- och vårdfokus. Sverige och EU behöver en läkemedelslagstiftning som kan säkerställa tillgång till effektiva och säkra läkemedel för patienter.

En livskraftig europeisk arbetsmarknad med en stark roll för social dialog

SKR är Sveriges största arbetsgivarorganisation. Därför är EU:s arbete med lagstiftning som påverkar den svenska arbetsmarknadsmodellen en viktig fråga för SKR.

Kommuner och regioner samt arbetsmarknadsparter på alla nivåer måste ges möjlighet att delta aktivt i EU-initiativ som syftar till att stärka den sociala dimensionen av EU. Sådana initiativ bör utformas så att de lämnar utrymme för EU:s olika arbetsmarknadsmodeller och arbetsmarknadens parter roller.

Kompetensförsörjning och hur Sverige och EU kan stå sig i den internationella konkurrensen om arbetskraft är en viktig fråga för välfärden. Även EU:s asyl- och migrationspolitik är i sammanhanget relevant. Mottagandet av asylsökande och integrationen av nyanlända sker på lokal nivå.

SKR vill:

- Att den svenska arbetsmarknadsmodellen värnas. De svenska arbetsmarknadsparterna ska fortsatt ansvara för lönebildningen och anställningsvillkor i allt fortsatt arbete på det social- och arbetsrättsliga området.
- Att EU:s politik på området präglas av regelförenklingar och inte strider mot subsidiaritets- och proportionalitetsprinciperna. EU:s politik måste därmed

även respektera beslutskompetensfördelningen mellan EU och medlemsstaterna.

- Att EU arbetar för att så många ungdomar som möjligt når gymnasial nivå. Den förändring av efterfrågan på kompetens som den dubbla omställningen medför kommer att innebära förändringar för stora delar av arbetskraften. En hög lägstanivå som motsvarar gymnasiekompetens kommer att underlätta kompetenshöjning, vidareutbildning eller omskolning.
- Att EU satsar på att fånga upp de ungdomar som varken arbetar eller studerar; detta mot bakgrund av den demografiska utmaningen med en åldrande befolkning i hela EU där bristen på arbetskraft med rätt kunskaper slår hårt mot flera sektorer.
- Att det finns ett välfungerande system för att attrahera personer med efterfrågade kunskaper från tredje land att arbeta i Sverige och övriga EU.
- Att ett jämnare flyktingmottagande uppnås på EU-nivå och ett lokalt och regionalt perspektiv är säkrat i beslut fattade i frågor som rör asyl- och flyktingmottagandet.

En stark sammanhållningspolitik och en stark forsknings- och innovationspolitik

Sammanhållningspolitiken är EU:s viktigaste verktyg för att uppnå målet om smart hållbar och inkluderande tillväxt. Den skapar förutsättningar för lokal och regional nivå att bidra till de EU-gemensamma målen utifrån de särskilda förutsättningar och behov som finns i respektive region och kommun.

Sammanhållningspolitiken är ett viktigt finansiellt verktyg för att bedriva det regionala utvecklingsuppdraget och står för en väsentlig del av dagens regionala utvecklingskapital. Det är på lokal och regional nivå som politiken omsätts i konkreta insatser och därför måste det finnas ett tydligt lokalt och regionalt inflytande. Genom flernivåsamverkan säkerställs att insatserna på lokal, regional, nationell och europeisk nivå koordineras.

Den europeiska FoI-politikens inriktning på samhällsutmaningar och stöd till behovsmotiverad FoI är positiv, bör fortsätta och förstärkas. Kommuner och regioner utgör lokala och regionala ekosystem för FoI som har en stor och betydelsefull roll för att politiken ska bli verklighet.

Inför nästa programperiod efterlyser SKR en strukturerad dialog med nationell och europeisk nivå för ett effektivt och ändamålsenligt genomförande av EU:s sammanhållningspolitik liksom FoI-politiken.

SKR vill:

- Att sammanhållningspolitiken ska utgå från en stark gemensam vision för hela EU med gemensamma mål för samtliga struktur- och investeringsfonder.
- Att sammanhållningspolitiken ska omfatta alla EU:s regioner med en tydlig platsbaserad ansats utifrån varje regions unika förutsättningar och utmaningar.
- Att regionerna får ett tydligt inflytande eftersom det är de regionalt utvecklingsansvariga som har kännedom om den regionala behovsbilden och varje regions särskilda utmaningar.
- Att sammanhållningspolitiken fortsatt bidrar till ett långsiktigt kapacitetsbyggande med strategiska satsningar på innovation, konkurrenskraft och kompetensförsörjning för att skapa strukturomvandling för att möta den gröna omställningen.
- Att möjligheterna till territoriellt samarbete ska kvarstå så att Europas regioner kan lära av varandra och utveckla lösningar på gemensamma utmaningar.
- Att kommande ramprogram för FoI fortsättningsvis inriktas på behovsmotiverad FoI som syftar till att lösa samhällsutmaningar.
- Att FoI-finansiering i ökad utsträckning ska tillgängliggöras för kommuner och regioner att ta del av.
- Att det skapas bättre och fler synergier mellan sammanhållningspolitiken och EU:s FoI-politik.
- Att sammanhållningspolitiken samordnas med andra initiativ och fonder som skapas för att öka EU:s konkurrenskraft och utveckling. Målet med ett mer konkurrenskraftigt EU, kräver satsningar på kompetens och utbildning av befintlig och framtida arbetskraft.

En väl utbyggd transportinfrastruktur som ger kommuner och regioner ökad tillgänglighet och goda förutsättningar för att verka för lägre utsläpp

Ett väl sammanlänkat och tillgängligt transportnät är en förutsättning för att EU:s inre marknad ska fullbordas och fungera enligt EU:s grundprinciper. Det europeiska transportnätet, TEN-T, lägger grunden för EU:s transport- och infrastrukturpolitik.

För att bibehålla och stärka konkurrenskraften behöver infrastrukturen utvecklas samt drift och underhåll förstärkas. Det förändrade säkerhetspolitiska läget i Europa ställer också nya och större krav på infrastrukturen med ökade behov av exempelvis robusthet, resiliens och redundans.

Ökande godstransporter samt personbilsresor bidrar både till trafikstockningar och klimatpåverkande utsläpp. Därför behöver gods- och persontrafik i större omfattning flyttas från väg till spår. För att detta ska vara möjligt behöver kapaciteten öka på järnvägsnätet och en bättre samordning mellan olika operatörer behövs

SKR vill:

- Att EU:s kommande förordning om kapacitetsfördelning skapar långsiktigt goda förutsättningar för regional och nationell persontågtrafik.
- Att EU:s inriktningar och krav i TEN-T leder till en ökad effektivitet inom transportsektorn utan onödig administration för kommuner och regioner.
- Att fonden för ett sammanlänkat Europa fortsatt finns tillgänglig till stöd för lokal och regional nivå i arbetet med att uppfylla målen inom TEN-T.

Demokrati, delaktighet, tolerans, jämställdhet och respekt för det lokala självstyret

EU-samarbetet bygger på demokratiska värderingar, rättsstatens principer och respekt för mänskliga rättigheter. SKR har en lång tradition av att arbeta med demokratifrågor och förbundet verkar för att dessa värden efterlevs. Det är på lokal nivå som människor möter det offentliga och får en stor del av sina mänskliga rättigheter tillgodosedda.

Hot och hat mot förtroendevalda är ett hot mot demokratin och tyvärr alltför vanligt förekommande i hela EU. Jämställdhet är ett mål i sig, men också ett medel som kan bidra till att lösa många av Sveriges och Europas samhällsutmaningar.

Det är av största vikt att framgångsrikt förebygga och bekämpa korruption - både på lokal och regional nivå, men även för att skydda EU:s värden och effektiviteten i EU:s politik.

SKR vill:

- Att respekt för det lokala självstyret genomsyrar alla nivåer; nationellt och inom EU-systemet.
- Att EU-samarbetet präglas av ökad demokratisk delaktighet.
- Att arbetet för att motverka hot och hat mot förtroendevalda fortsätter, både inom medlemsstaterna och på EU-nivå.
- Att EU främjar, stödjer och hjälper till att utveckla jämställdhetsarbetet på lokal och regional nivå i Europa.

- Att arbetet med att framgångsrikt förebygga och bekämpa korruption, för att skydda EU:s värden och effektiviteten i EU:s politik, fortsätter. Rättsstatsprincipen måste upprätthållas likväl som förtroendet för de som styr och för de offentliga institutionerna.

Den inre marknaden ur ett lokalt och regionalt perspektiv

Den inre marknad är ett av EU:s fundament. För kommuner och regioner spelar den inre marknaden roll för näringslivsfrågor, arbetstillfällen, tillsyn, statsstöd och upphandling. Kommuner spelar även en viktig funktion i efterlevnaden av EU-rättsliga principer för den inre marknaden kopplat till miljö, livsmedel samt plan- och byggfrågor.

Den inre marknaden påverkar i hög grad företagens förutsättningar, något som är avgörande för deras förmåga att kunna bidra till välfärden. Ett gott lokalt och regionalt företagsklimat skapar förutsättningar för en hög sysselsättningsgrad, kompetensförsörjning och attraktionskraft samt bidrar till att stärka Sveriges och EU:s konkurrenskraft.

SKR vill:

- Att EU:s upphandlingsregler inte försvårar eller skapar administrativa bördor för kommuner och regioner.
- Att EU:s statsstödsregler är tydliga och tillämpningen anpassas till den praktiska verklighet som kommuner och regioner möter. Det måste finnas flexibilitet för samhällsutmaningar och för samhällsutvecklingen i stort.
- Att krav gällande statsstöd som ställs på kommuner och regioner är proportionerliga utifrån dess tänkta effekter på den inre marknaden - särskilt i relation till att regler kan ha tidsbegränsad giltighet och relaterar till en särskild kris.
- Att EU använder gruppundantagsförordningen på ett effektivt sätt för att driva omställningsarbetet i kommuner och regioner framåt. Processerna behöver vara snabba och innehålla relevanta stödåtgärder. Två särskilt relevanta områden är energieffektivisering och renovering.
- Att EU stöder omställning och innovationer inom den offentliga sektorn och det privata näringslivet för att driva på samhällsomställningen för ett hållbart, innovativt och klimatneutralt samhälle.
- Att EU inser vikten och arbetar för ett gott lokalt företagsklimat som skapar förutsättningar för innovation, diversifiering och ett hållbart näringsliv. Ett livskraftigt näringsliv hjälper till att skapa attraktiva samhällen, arbetstillfällen och lägga grunden för skatteintäkter och en fungerande välfärd.

EU i Sverige – när EU-beslut implementeras i svensk lagstiftning

Den kommunala finansieringsprincipen innebär att kommuner och regioner ska kompenseras för statligt beslutade åtgärder som direkt tar sikte på kommuners och regioners verksamhet. SKR och våra medlemmar anser att den svenska staten bör även tillämpa finansieringsprincipen vid nya åtaganden efter EU-beslut som den svenska regeringen har varit med och fattat.

Ju tidigare SKR kommer in i beredningsprocessen desto större är möjligheterna att påverka beredningsunderlag, konsekvensbeskrivningar och därmed slutresultatet. Därför behövs förutsägbara och kontinuerliga samrådsprocesser.

SKR vill:

- Att den svenska staten ersätter kommuner och regioner enligt finansieringsprincipen till följd av nya åtaganden efter EU-beslut som den svenska regeringen har varit med och fattat.
- Att det ska finnas tydliga förutsägbara och kontinuerliga nationella samrådsprocesser när Sverige medverkar till att ny EU-lagstiftning tas fram och sedan implementeras.
- Att dessa effekter ska beaktas, även vid beslut som inte tar direkt sikte på den kommunala verksamheten men ändå påverkar kommunsektorns ekonomi, i samband med fastställandet av nivån på det generella statsbidraget till kommunsektorn.

En aktiv bevakning av medlemmarnas intressen är en av grunderna i SKR:s ändamål. SKR:s ställningstaganden tydliggör vår ståndpunkt i en viss avgränsad fråga och utgör underlag för påverkansarbetet och debatt. Ställningstaganden arbetas fram tillsammans med medlemsföreträdare på regional och lokal nivå och beslutas av SKR:s styrelse.